

SUMMARY

N. Sidel'nik. Pedagogical conditions of forming of etnokulturaly competence of future teachers of history.

In the article deals with the concept «pedagogical condition» in philosophical and pedagogical literature. Pedagogical conditions of preparation of teachers of history by means of wich an etnokulturfl competence is formed are analyzed.

Key words: pedagogical, didactic conditions, humanization, principal of learning, cotrol, etnokultural competence, national education.

УДК 371.14:[811.161.2+821.161.2]

В. В. Сидоренко

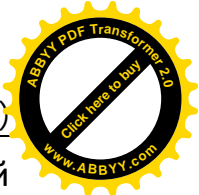
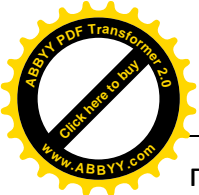
Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА СИСТЕМА РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ: РЕГІОНАЛЬНІ ВИМІРИ

У статі проаналізовано дієву інноваційну науково-методичну систему розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в просторі післядипломної освіти з її ознаками організаційного та акмеологічного науково-методичного супроводу.

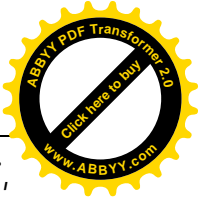
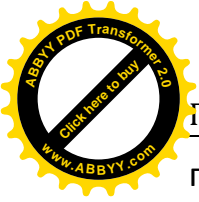
***Ключові слова:** словесник-майстер, акмепрофесіонал, диференційований акмеологічний простір, прогностична модель, індивідуальна освітня траєкторія.*

Постановка проблеми. З урахуванням світового досвіду й потреб розвитку української школи набули іншого тлумачення основні функційні ролі та вектори професійної діяльності вчителя української мови і літератури. На сьогодні словесник-україніст виступає агентом соціокультурних трансформацій у суспільстві й освіті, оскільки його професійна діяльність підпорядкована реалізації стратегічних завдань нової нормативно-правової бази державної і регіональної системи освіти, упровадженню оновленого програмного, навчального та методичного забезпечення мовно-літературних базових предметів старшої школи відповідно до рівнів стандарту, академічного і профільного, реалізації варіативного компонента з мови і літератури. Концептуальні орієнтири сучасної освітньої парадигми спрямовують учителя української мови і літератури на формування високоосвіченої, інтелектуальної, самодостатньої творчої особистості з інноваційним типом мислення і діяльності, лінгвістичним світоглядом, креативними здібностями, активною життєвою позицією на основі гуманістичних цінностей та ідеалів. Визначені

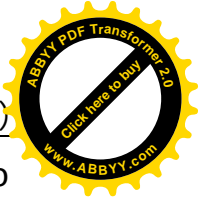
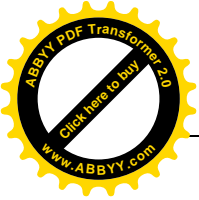
перспективні завдання освітньої галузі «Мови і літератури» спроможний зреалізувати знаючий, обізнаний, творчо активний фахівець, отже, майстерний. Майстерним учителем української мови і літератури вважаємо високо компетентного у власне предметній, психолого-педагогічній і технологічній сфері спеціаліста, який досконало, творчо виконує професійні функції, досяг творчості у професійній діяльності й здатний репродукувати на високому рівні метапредметні і предметні компетентності та компетенції, ціннісні орієнтири тощо. Словесник-майстер створює оптимальні соціально-психологічні умови для формування гармонійної особистості, забезпечує високий рівень інтелектуального розвитку учнів, виховання кращих моральних якостей. Причому словесник-україніст має досягти високого рівня майстерності не тільки в професійній діяльності, але й у взаємодії зі школярами, колегами, батьками, соціумом. Для підготовки словесника нової формації на рівні післядипломної освіти потрібна розробка інноваційної гнучкої, мобільної, ефективної системи з її ознаками організаційного та науково-методичного супроводу розвитку професіоналізму і педагогічної майстерності вчителя як суб'єкта самотворення, самоорганізації, самоактуалізації і самовдосконалення. У змодельованому диференційованому акмеологічному просторі розвитку педагогічної майстерності мають будуть створені умови для цілковитої реалізації потенційних потреб і можливостей учителя української мови і літератури, передбачена варіативність заходів курсового і міжкурсного періодів, моделей, форм і технологій професійного зростання вчителя-словесника, багатоваріантність сервісних науково-методичних послуг.

Аналіз актуальних досліджень. Розбудова інноваційної науково-методичної системи відповідно до викликів суспільства, завдань оновленої мовно-літературної парадигми, професійних потреб педагога-словесника відбувається шляхом конструювання, вивчення, теоретичного узагальнення, опису й експериментального впровадження в післядипломну освіту прогностичної моделі неперервного професійно-фахового зростання вчителя української мови і літератури. У цьому ракурсі поняття «модель» (анг. *model*, лат. *modulus* – «міра», «зразок», «норма», «еталон», «макет») розуміється нами як логічна послідовна складна система відповідних елементів неперервної педагогічної освіти, що умовно відтворює, імітує розвиток

педагогічної майстерності словесника на різних рівнях його організації, включає інтеграл наявного стану особистості, професійної діяльності, способи зміни та фінішний стан (результат), а також концептуальне, організаційне, змістове, технологічне, діагностичне і нормативно-правове забезпечення системи (Л. В. Абдаліна, Л. І. Даниленко, Н. І. Клокар, Г. В. Єльнікова та ін.). На *післядипломному (кваліфікаційному) етапі* спостерігається варіативність прогностичних моделей підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що віддзеркалюють особливості регіональної системи післядипломної освіти, різні стратегії та підходи до її розвитку і функціонування. Зокрема в Луганському облІППО розроблена *структурно-функціональна (компетентнісна) модель професійного розвитку педагогічних кадрів*, що складається з послідовних етапів професійного зростання і спрямована на оновлення курсів підвищення кваліфікації та реалізацію потенційних можливостей міжкурсового періоду на засадах неперервності змісту і технологій. Науковцями Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, зокрема Л. І. Даниленко, Н. І. Клокар, методологічно обґрунтовано *поліфункціональну багатовимірну модель підвищення кваліфікації на засадах диференційованого підходу*, що враховує запити, рівень підготовки педагогічних працівників, поєднує зміст керованого навчання та самоосвіту, етапні моделі підвищення кваліфікації вчителя. У Донецькому облІППО відповідно до програмно-цільового проекту «Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в інституті післядипломної педагогічної освіти» функціонує *модель неперервної педагогічної освіти* та підмоделі, як-от *багаторівнева циклічна модель розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури* [1, 55–60; 2, 18–25]. В інших закладах післядипломної педагогічної освіти продовжується апробація інноваційних моделей професійного зростання педагогічних працівників в умовах неперервного освітнього простору. Багатоваріантність інноваційного освітнього простору, множинність співіснування різних моделей підготовки педагогічних кадрів, недостатня розробленість науково-методичного супроводу професійного зростання вчителя визначає актуальність теми, мети і завдань наукової розвідки.

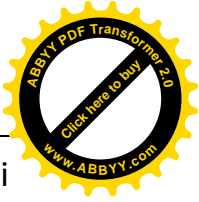
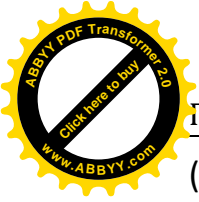
Метою статті – розробити інноваційну, гнучку, дієву науково-методичну систему розвитку професіоналізму і педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної освіти.

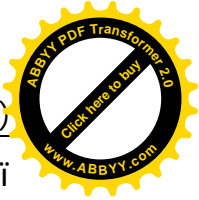
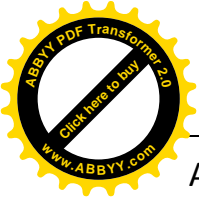
Відповідно до поставленої мети наукової розвідки зреалізовано основні завдання: 1) розглянуто інноваційні вектори розвитку професійної майстерності вчителя-словесника в контексті сучасної мовно-літературної освітньої парадигми; 2) представлено регіональну багаторівневу циклічну модель розвитку педагогічної майстерності словесника-україніста; 3) визначено внутрішню організацію науково-методичної системи, її структурно впорядкований склад, методологічні підходи та системоутворювальні принципи до розбудови і реалізації; 4) виявлено умови ефективного функціонування науково-методичної системи розвитку майстерності словесника в післядипломному просторі; 5) фрагментарно описано акмеологічне забезпечення розвитку педагогічної майстерності протягом андрагогічного циклу.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна майстерність учителя української мови і літератури формується, відшліфовується та вдосконалюється на післядипломному етапі професіогенезу і залежить від уміння завдяки мобілізованим достатнім знанням, навичкам і професійним здібностям, набутим компетентностям творчо, майстерно і якісно виконувати стандартизовані професійні завдання, забезпечувати високий рівень самоорганізації професійної діяльності відповідно до інноваційних векторів оновленої мовно-літературної парадигми. Ефективна реалізація концептуальних завдань мовно-літературної освіти неможлива без належної системи підготовки і перепідготовки вчителя-словесника нового типу, генератора освітніх ініціатив і технологій, акмепрофесіонала, інноватора, спроможного створити для себе й школярів ефективний навчальний простір. Проте, як показує проведене нами дослідження, в системі післядипломної освіти, традиційна форма короткострокових навчальних курсів професійної підготовки вчителя української мови і літератури не дозволяє ефективно супроводжувати зміни у професійній діяльності фахівця соціокультурного суспільства, створити неперервний диференційований освітній простір. Тому стратегічним завданням післядипломної педагогічної освіти стає розробка і впровадження інноваційної науково-методичної системи, що забезпечує розвиток педагогічної майстерності вчителя-словесника не один раз на п'ять років під час курсової підготовки, а перманентно, протягом усього життя.

У Донецькому облІППО розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури ґрунтується на багаторівневій

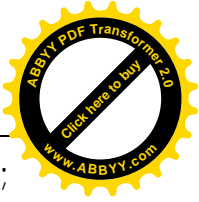
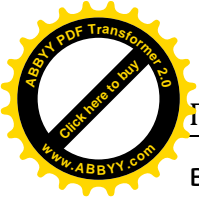

(багатовимірній, фазовій, багатокомпонентній) циклічній моделі неперервної педагогічної освіти, що є відкритою, пролонгованою системою, розкриває найвагоміші концептуальні, науково-теоретичні та практико-орієнтовані аспекти розвитку професіоналізму і майстерності вчителя української мови і літератури в післядипломній освіті, відтворює характерні етапи професійного зростання словесника як цілісного міжтестастаційного циклу, передає елементи, параметри навчання, мережеву взаємодію суб'єктів, окреслює шляхи й способи організації навчання, скоординує діяльність суб'єктів на кожному етапі. Під час розбудови регіональної науково-методичної системи було враховано такі **концептуальні положення**. По-перше, розвиток педагогічної майстерності вчителя-словесника являє собою багатофазовий, циклічний, поетапний процес становлення професіоналізму, формування і підвищення професійної компетентності, вироблення індивідуально-творчого стилю мислення і професійної діяльності, самореалізації і самовдосконалення, що триває протягом усього життя. По-друге, за своєю суттю розвиток професіоналізму є потенційно варіативним, багатовимірним процесом, результати якого не односпрямовані, що призводять до одного стану, а зумовлені професійним досвідом, потенціалом особистості педагога, сенситивними періодами професійної діяльності. По-третє, розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури має відбуватися через гнучку й варіативну систему заходів курсового та міжкурсорового періодів. Виходячи з висвітлених ключових аспектів, міжтестастаційний цикл формування і вдосконалення педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури включає чотири основні взаємопов'язані етапи (формати), серед яких виділяємо **пропедевтично-прогнозувальний, курсовий, післякурсоровий (міжкурсоровий) і рефлексивно-корекційний**. Кожен із них має чітко окреслену стратегічну мету і завдання, установки, алгоритм діяльності як учителя-словесника, так і мережеву взаємодію всіх ланок, що забезпечують необхідну координацію для досягнення наперед запланованого результату, певні дескриптори у формі очікуваних результатів (про це детальніше див.: [2; 3]). На кожному етапі андрагогічного циклу створюються сприятливі умови для керованого самонавчання і самоосвіти вчителя української мови і літератури.

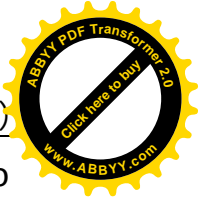
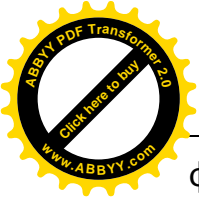
Акмеологічне забезпечення функціонування і дієвості розглядуваної науково-методичної системи включає розробку і реалізацію словесником-україністом індивідуального проекту професійного розвитку, навчання за індивідуальними освітніми траєкторіями, роботу із Щоденником курсів підвищення кваліфікації та Щоденником міжтестастійного періоду. Крім того, багатоциклічність навчання зорієнтовує словесника на системний процес поповнення та оновлення професійно значущих знань, формування метакомпетентностей, предметних компетентностей і компетенцій, стимулювання пізнавальної активності, отже, є запорукою свідомої мотивації фахівця до розвитку майстерності протягом життя.

Ефективна реалізація розробленої науково-методичної системи здійснюється на засадах пріоритетних **методологічних підходів** (андрагогічного, діяльнісно-творчого, акме-синергетичного, аксіологічного, системного, компетентнісно орієнтованого, особистісно-розвивального, інтегративного, герменевтичного та коучинг-підходу) та **системоутворювальних принципів освіти дорослих** (неперервності, системності, гуманізації, варіативності, модульності, гнучкості, мобільності, мережевої діяльності, раціонального поєднання самостійності і творчої активності, індивідуалізації і диференціації, технологічності, науково-методичного супроводу, моніторингу якості), з урахуванням організаційно-педагогічних умов і акмеологічних зовнішніх та внутрішніх факторів розвитку педагогічної майстерності словесника-україніста, імовірних ризиків її впровадження в післядипломну освіту. У ході проведеного нами експериментального дослідження виявлено **умови ефективного функціонування науково-методичної системи розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури** в післядипломному просторі, зокрема: 1) виклики суспільства й освіти на професійну підготовку словесника-майстра, акмепрофесіонала, спричинені соціально-економічними потребами європейського і вітчизняного ринку праці, регіональною політикою, стратегічними напрямками модернізації мовно-літературної освітньої галузі, нормативно-правовою базою, яка регламентує зміст мовно-літературної освіти (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Концепція мовної освіти в Україні, Концепція літературної освіти, Концепція профільного навчання в старшій школі, чинні програми з української мови і літератури, регіональні програми); 2) інноваційні вектори розвитку професійної майстерності

вчителя-словесника в умовах оновленої мовно-літературної парадигми; 3) варіативність змісту, форм, гнучких моделей і технологій підвищення кваліфікації вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти, зокрема кредитно-модульна, очно-дистанційна, дистанційна, спеціалізація, стажування, творча майстерня і под.; 4) створення *акмеологічного професійного простору* на рівні післядипломної освіти для поступально-прогресивного розвитку педагогічної майстерності словесника; 5) наявність диференційованих та індивідуальних навчальних програм, планів, проектів, індивідуальних траєкторій розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника з урахуванням його запитів, професійно-фахових та індивідуально-особистісних потреб, професійного й соціального досвіду, рівня професіоналізму і професійної компетентності, кваліфікаційної категорії, стилю мислення і навчання; 6) розробка інноваційного науково-методичного супроводу формування педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному, експертному, маркетинговому, інформаційно-комунікаційному, моніторинговому, консалтинговому, психолого-мотиваційному напрямках; 7) здійснення перманентного моніторингу рівня розвитку педагогічної майстерності вчителя протягом міжтестастійного циклу та ін. Результатом дієвості розробленої науково-методичної системи визначаємо готовність учителя-словесника проектувати й зреалізовувати пріоритетні напрями освітньої галузі «Мови і літератури» на високому, продуктивно-творчому рівні, приймати нестандартні рішення, сформованість у педагога новаторської професійної позиції при виконанні професійних обов'язків, вироблення ексклюзивної педагогічної системи, спроможність обирати ефективні індивідуальні освітні траєкторії зростання фахової, методологічної, комунікативної і технологічної майстерності.

Висновки. Представлена нами науково-методична система розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури виконує роль педагогічного передбачення, результати якого будуть вивірятись шляхом організації і проведення експериментальної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти. Це уможливить порівняльний аналіз спрогнозованих і отриманих результатів, перевірку дієвості впровадження інноваційних моделей і форм підвищення кваліфікації, виявлення закономірностей та принципів організації науково-методичної системи

формування і вдосконалення професіоналізму словесника, рівня його підготовки до освіти протягом життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сидоренко В. В. Багаторівнева циклічна модель професійно-особистісного зростання вчителя-словесника за кредитно-модульною системою організації навчання / В. В. Сидоренко // Післядипломна освіта в Україні. – К., 2010. – № 1. – С. 55–60.
2. Сидоренко В.В. Професійно-особистісне зростання вчителя-словесника на засадах кредитно-модульної системи : навч. посіб. : у 3 ч. / В. В. Сидоренко. – Донецьк : Каштан, 2010. – Ч. I. – 226 с.

РЕЗЮМЕ

В. В. Сидоренко. Научно-методическая система развития педагогического мастерства учителя украинского языка и литературы в последипломном педагогическом образовании: региональные измерения.

В статье проанализировано действенную инновационную научно-методическую систему развития педагогического мастерства учителя украинского языка и литературы в пространстве последипломного образования с её признаками организационного и акмеологического научно-методического сопровождения.

Ключевые слова: *словесник-мастер, акмепрофесионал, дифференцированное акмеологическое пространство, прогностическая модель, индивидуальная образовательная траектория.*

SUMMARY

V. Sydorenko. Scientific-methodical system development teaching excellence ukrainian language and literature in postgraduate education: regional dimension.

The scientific development presents an efficient innovative scientific and methodical system of pedagogical skills of teachers of Ukrainian language and literature in the area of postgraduate education of its organizational characteristics and akmeologic scientific and methodological support.

Key words: *philologists wizard akmeprofesional, differentiated akmeologic space, prognostic model, individual educational trajectory.*

УДК 37.037

В. В. Тушева

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ФІЛОСОФСЬКІ ТА НАУКОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті проаналізовано філософський підхід щодо вивчення і осмислення поняття «наука», «наукова діяльність», розкрито філософсько-методологічні основи науково-дослідницької культури майбутнього вчителя, висвітлено ціннісний аспект науки, який розглядається у форматі «наукового етосу», охарактеризовано поняття «ідеал науковості» як методологічний регулятив науково-педагогічних досліджень.

Ключові слова: *науково-дослідницька культура майбутніх вчителів, наука, цінності науки, теорія пізнання, ідеал науковості, науковий стиль мислення.*